

**JUSTICE
JUSTITIE**

**SÉCURITÉ
VEILIGHEID**

APRIL 2017 | #11 |

DE GEREgistREERDE CRIMINALITEIT VAN JONGVOLWASSENEN IN BRUSSEL: HET BELANG VAN DE SOCIO-ECONOMISCHE CONTEXT

**Charlotte VANNESTE, Isabelle RAVIER
en Valentine MAHIEU**
Vertaling: Ben Winant.

Uit de analyse van de statistische indicatoren met betrekking tot de geregistreeerde delinquentie van Brusselse jongeren van 18 tot 25 jaar blijkt dat er een zeer significante relatie bestaat tussen de percentages bij het gerecht aangemelde jongeren volgens de gemeente waar ze wonen, en de indicatoren die de sociaaleconomische context van elk van de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kenmerken. Het is alsof het percentage bij het gerecht aangemelde jongeren in elke gemeente rechtstreeks evenredig is met het werkloosheidscijfer, het gemiddelde inkomen of het percentage leefloners die in de gemeente kunnen worden vastgesteld. Dit artikel beschrijft de belangrijkste etappes bij het bijeenbrengen en analyseren van die nieuwe gegevens en verduidelijkt de bevindingen in het licht van de wetenschappelijke inzichten die werden opgedaan in twee zeer verschillende onderzoekstradities in de criminologie.

Charlotte VANNESTE is doctor in de criminologie, onderzoeksleider bij het Nationaal Instituut Criminalistiek en Criminologie (NICC) en hoogleraar criminologie aan de Université de Liège (ULg)

Isabelle RAVIER is socioloog en doctor in de criminologie, onderzoeker bij het NICC en hoogleraar criminologie aan de Université Cathoque de Louvain (UCL).

Valentine MAHIEU is criminoloog, onderzoeker bij het NICC, praktijkassistent en doctoraatstudent aan de Ecole des sciences criminologiques van de Université Libre de Bruxelles (ULB).

Justitie en veiligheid/Justice et sécurité,
info@jsjv.be, www.jsjv.be, ISSN : 2406-6931

INLEIDING

De titel van dit artikel preciseert van meet af aan dat het over “geregistreerde” delinquentie en niet over “delinquentie” in het algemeen gaat. We leggen die klemtoon, omdat de term een nuance aanbrengt die helemaal niet onschuldig is. Dat wordt al decennialang bevestigd door de conclusies van criminologisch onderzoek, maar de boodschap moet regelmatig herhaald worden, omdat de verwarring blijft bestaan in de media, in de publieke opinie en zelfs in sommige meer verlichte discoursen.

Het is een onmogelijke zaak om de reële delinquentie te meten: de institutionele statistieken (van politie of gerecht) kunnen zich enkel baseren op de feiten en de personen die aangemeld werden aan – of door – de politie, en zijn dus evenzeer de weerspiegeling van de factoren die het zogenaamde “doorverwijzingsproces” naar het gerecht beïnvloeden als van de oorspronkelijk gepleegde feiten. Er bestaan weliswaar andere types indicatoren, zoals onderzoeken naar zelfgerapporteerde delinquentie¹ of nog slachtofferenquêtes², die echter allebei onder intrinsieke scheeftrekkingen lijden³. Elke meting op dat gebied is dus noodzakelijkerwijze onvolledig: ze weerspiegelt het standpunt van een enkel type actor: de instellingen, de dader of het slachtoffer (Robert & Zauberman, 2011, 54). Een benadering die beweert volledig te zijn, zou verschillende bronnen in perspectief moeten kunnen plaatsen, de verschillende standpunten weergeven en de lessen uit die vergelijking trekken. Zelfs in een dergelijk geval kan men niet beweren dat men een volledig beeld van de delinquentie heeft.

Wat de delinquentie van jongvolwassenen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreft, kan er op dit ogenblik slechts één bron worden gebruikt: de institutionele statistieken. Deze laatste kunnen dus enkel de door het gerecht “geregistreerde” delinquentie meten na een klacht, een aangifte of een proactief optreden van de politie. Ongeacht of er een klacht of een aangifte werd ingediend nadat een misdrijf werd gepleegd, hangt de doorverwijzing naar het gerecht af van een hele reeks factoren: de zichtbaarheid en aard van het feit, de relatieve transparan-

1 Onderzoeken naar zelfgerapporteerde delinquentie kunnen worden omschreven als vormen van steekproefsgewijs onderzoek bij een bevolkingsgroep die verzocht wordt mee te delen of ze tijdens een bepaalde periode al dan niet bepaalde strafbare feiten heeft gepleegd (Aebi & Jaquier, 2008).

2 Slachtofferenquêtes worden uitgevoerd bij een algemene bevolking, waarbij de respondenten worden verzocht te verklaren of ze – zichzelf of hun gezin – het slachtoffer waren van bepaalde misdrijven in een bepaalde referentieperiode.

3 De onderzoeken naar zelfgerapporteerde delinquentie kunnen enkel het standpunt weergeven van degenen die toegeven dat ze misdrijven hebben gepleegd, wat grote scheeftrekkingen impliceert. De slachtofferenquêtes kunnen enkel betrekking hebben op misdrijven waarbij een identificeerbaar slachtoffer is betrokken. Ze zijn uiteraard niet geschikt voor een evaluatie van een populatie van daders die wordt afgebakend met

tie of opaciteit van de geografische of sociale ruimte waarin het misdrijf werd gepleegd, het vermogen van het slachtoffer om klacht in te dienen, de wens van het slachtoffer om de mogelijke gevolgen daarvan te vermijden of het belang dat het slachtoffer daaraan hecht, de eventuele informele regelingen, het vertrouwen in het gerecht, de bereidheid bij de politie of nog het feit dat de dader behoort tot een bende die als een sociale bedreiging wordt ervaren enz. Het proactieve optreden van de politie wordt bepaald door prioriteiten en middelen, alsook in de dagelijkse praktijk door de gangbare opvattingen over delinquentie en delinquenten. In dat geheel van opvattingen is het duidelijk dat sommige individuen of groepen bijzonder kwetsbaar zijn, omdat ze wegens een complex ideologisch geheel op een bepaald ogenblik als een bedreiging worden ervaren. De cijfers van de institutionele statistieken kunnen dus niet worden beschouwd als een meting van de delinquentie als dusdanig, maar wel als een hybride meting, die evenzeer verwijst naar de selectieve behandeling die delinquenten krijgen vanwege de samenleving en de instellingen, als naar de initiële feiten die daartoe hebben geleid, zonder dat de twee componenten duidelijk onderscheiden kunnen worden.

De in dit artikel geanalyseerde gegevens zijn bijeengebracht in het kader van het onderzoek dat werd uitgevoerd in opdracht van het Brussels Observatorium voor Preventie en Veiligheid, dat oorspronkelijk gevraagd had om een balans op te maken van de jeugddelinquentie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) (Mahieu, Ravier & Van Neste, 2015, 2016). In dit artikel behandelen we enkel gegevens over jongvolwassenen van 18 tot en met 25 jaar, met uitsluiting dus van de gegevens over minderjarigen die onder de jeugdrechtsbank vallen. Op het eerste gezicht kan die afbakening eenvoudig lijken, maar die vaststelling moet al snel worden genuanceerd na analyse van de beschikbare statistische gegevens. Er zij eerst gewezen op het feit dat noch de politie noch de correctionele parketten (bevoegd voor feiten die vermoedelijk gepleegd zijn door meerderjarigen) vandaag de dag statistische gegevens volgens de aangemelde personen en a fortiori volgens hun leeftijdscategorie publiceren. Het onderzoek impliceerde bijgevolg dat men toegang heeft tot de onbewerkte databases. Wat de parketten⁴ betreft, werd die toegang verleend. Daardoor konden we, dankzij de actieve samenwerking van de statistische analisten van het College van de procureurs-generaal, de anoniem gemaakte extracties uit de database van de correctionele parketten analyseren. Dat gaat evenwel gepaard met aanzienlijke beperkingen die voortvloeien uit de nietsystematische registratie van belangrijke gegevens, waaronder in het bijzonder de gemeente waar de personen hun domicilie hebben, namelijk één van de twee criteria die als basis dienen om de betrokken

bevolkingsgroep af te bakenen (het andere criterium is de leeftijd). In de registraties ontbreken immers een significant aantal gegevens en dit in een variabele verhouding naargelang de database.

Wat betreft het aantal jongvolwassenen die geregistreerd zijn in de database van de correctionele parketten, wordt de gemeente van het domicilie vaker niet geregistreerd in het arrondissement Brussel (met inbegrip van Halle-Vilvoorde) dan in alle Belgische arrondissementen⁵. Daardoor worden de voor het BHG berekende indicatoren onderschat in een significante mate die we niet afzonderlijk voor het BHG kunnen beoordelen. Uit die vaststelling volgt dat de berekende percentages, die indicatief kunnen zijn voor de aanmeldingsgraad van jongvolwassenen ten opzichte van de Brusselse referentiebevolking, in die omstandigheden enkel te laag geraamd kunnen worden. De berekening van die percentages blijft evenwel van groot belang om vergelijkingen te kunnen maken tussen de verschillende Brusselse gemeenten. Er is immers geen enkele reden om te veronderstellen dat de gebrekkige registratie van de gemeente van het domicilie – ten gevolge van de administratieve werklust van de respectieve parketten – meer gevolgen heeft voor de jongeren van de ene gemeente dan van de andere. De vergelijkingen tussen gemeenten die op basis van deze steekproef worden gemaakt, zullen dan ook helemaal opgaan.

GROTE VERSCHILLEN TUSSEN DE GEMEENTEN QUA GEREgistREERDE DELINQUENTIE

De geregistreerde delinquentie volgens de gemeente van het domicilie van de dader kan in perspectief worden geplaatst door het aantal bij het parket aangemelde jongvolwassenen te vergelijken met de referentiebevolking van de betrokken gemeenten, namelijk de bevolking van de 18- tot en met 25jarigen. De verkregen extracties bij de correctionele parketten maakten het mogelijk om te berekenen hoeveel jongvolwassenen elk jaar bij het parket werden aangemeld over een periode van vijf jaar, namelijk van 2008 tot 2012. Op die basis hebben we voor dit artikel twee types indicatoren geselecteerd, namelijk:

(1) het percentage jongeren die minstens 1 keer in de periode van vijf jaar werden aangemeld, volgens de gemeente van hun domicilie⁶. In dit geval wordt elke jongere slechts 1 keer geteld, ook al werd hij verschillende keren aangemeld in die periode.

(2) het gemiddeld jaarlijks percentage aangemelde jongeren volgens de gemeente van hun domicilie. Een jongere die in hetzelfde jaar verschil-

⁵ Geraamd op 11,7% voor België en op 15,8% voor het arrondissement Brussel.

⁶ In dat geval wordt rekening gehouden met de gemeente die in de chronologische volgorde het eerst verschijnt.

lende keren wordt aangemeld bij het parket, wordt in dit geval slechts 1 keer geteld, maar hij wordt verschillende keren meegeteld als hij in de loop van twee of meer afzonderlijke jaren werd aangemeld.

Tabel 1. Bevat die twee indicatoren, uitgedrukt in procent, alsook de gegevens waarop de berekening kon worden uitgevoerd.

	Gemiddelde bevolking 18-25 jaar	Aantal aangemelde jongeren 2008-12	Percentage aangemelde jongeren 2008-12 (%)	Gemiddeld jaarlijks aantal aangemelde jongeren	Gemiddeld jaarlijks aantal aangemelde jongeren Percentage aangemelde jongeren (%)
Sint-Jans-Molenbeek	9744	3443	35,3	1043,0	10,7
Sint-Joost-Ten-Noode	3368	1184	35,2	352,2	10,5
Anderlecht	11038	3804	34,5	1103,8	10,0
Brussel	17111	5678	33,2	1691,2	9,9
Koekelberg	1905	593	31,1	169,6	8,9
Schaarbeek	13590	4051	29,8	1161,2	8,5
Sint-Gillis	5093	1464	28,7	420,2	8,3
Sint-Agatha-Berchem	2082	570	27,4	158,6	7,6
Evere	3461	916	26,5	268,4	7,8
Vorst	4986	1317	26,4	388,6	7,8
Jette	4636	1162	25,1	339,8	7,3
Ganshoren	2004	491	24,5	144,0	7,2
Elsene	9608	1968	20,5	569,8	5,9
Etterbeek	5053	993	19,7	293,6	5,8
Oudergem	2949	557	18,9	165,4	5,6
Ukkel	7598	1412	18,6	397,4	5,2
Watermaal-Bosvoorde	2288	422	18,4	126,2	5,5
Sint-Lambrechts-Woluwe	5282	724	13,7	200,8	3,8
Sint-Pieters-Woluwe	3829	479	12,5	120,4	3,1
BHG	115623	0	27,0	9114,2	7,9

De berekening van de percentages leidt tot twee opmerkingen. Als de onbewerkte cijfers worden vergeleken met de referentiebevolking, is het in de eerste plaats helemaal niet mogelijk om zonder meer te besluiten dat in deze of gene gemeente X jongeren op 100 jaarlijks aangemeld worden bij het gerecht. Dat is te wijten aan het significante tekort aan registraties van de gemeente waar de jongeren in kwestie hun domicilie hebben. Dat percentage heeft wel zijn nut voor een relevante vergelijking van de gemeenten. Er zij vervolgens benadrukt dat in die berekening de jongeren zonder officieel domicilie of degenen die officieel in

het buitenland wonen, automatisch niet worden meegeteld, aangezien het criterium om de extractie te definiëren het domicilie in het BHG is. De jongeren zonder verblijfsvergunning konden dus evenmin worden meegeteld.

Ongeacht de gebruikte indicator, dringt er zich onmiddellijk een vaststelling op: er zijn grote verschillen volgens de gemeente van het domicilie. Ze zijn zelfs – meer dan – driemaal hoger in de gemeenten met de hoogste percentages ten opzichte van de gemeenten met de laagste percentages.

Het is dus duidelijk dat jongeren van bepaalde gemeenten meer in aanraking met het gerecht komen dan jongeren van andere gemeenten. Bovenaan de rangschikking staan Molenbeek en Sint-Joost, op de voet gevolgd door Anderlecht, Brussel-Stad en Koekelberg. Onderaan staan Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Lambrechts-Woluwe, die de laagste percentages hebben, gevolgd door Ukkel, Watermaal-Bosvoorde en Oudergem.

DOORSLAGGEVENDE INVLOED VAN DE SOCIAALECONOMISCHE CONTEXT: DE STATISTISCHE VASTSTELLINGEN

Deze vaststellingen over de situatie in Brussel suggereren onmiddellijk dat er een verband kan bestaan tussen de aanmeldingsgraad en de sociaaleconomische context. Om de relevantie daarvan na te gaan, werden drie types indicatoren gekozen waarmee de sociaaleconomische context van elke gemeente kan worden beschreven, namelijk het werkloosheidscijfer met een onderscheid tussen het algemene werkloosheidscijfer en dat van de jongeren van minder dan 25 jaar, het gemiddelde inkomen per inwoner en het percentage leefloontrekkers (LL)⁷.

Vervolgens werd de relatie tussen, enerzijds, de percentages aangemelde jongvolwassenen en, anderzijds, die verschillende sociaaleconomische indicatoren onderzocht. Daaruit komen telkens zeer significante correlaties naar voren, waarvan de coëfficiënten op een zeer sterk verband wijzen (tabel 2). Het ziet er naar uit dat het percentage aangemelde jongvolwassenen in elke gemeente rechtstreeks evenredig is met het werkloosheidscijfer, het gemiddelde inkomen of het percentage leefloontrekkers die er kunnen worden waargenomen. De correlatiecoëfficiënten tonen dat meer dan 80 % (=R²) van de variabiliteit in de aanmeldingspercentages kan worden verklaard door de variaties in de algemene werkloosheidscijfers van de verschillende gemeenten. Het verband met het werkloosheidscijfer is significant, zowel wanneer men zich baseert op het algemeen werkloosheidscijfer als op dat van de jongeren van minder dan 25 jaar.

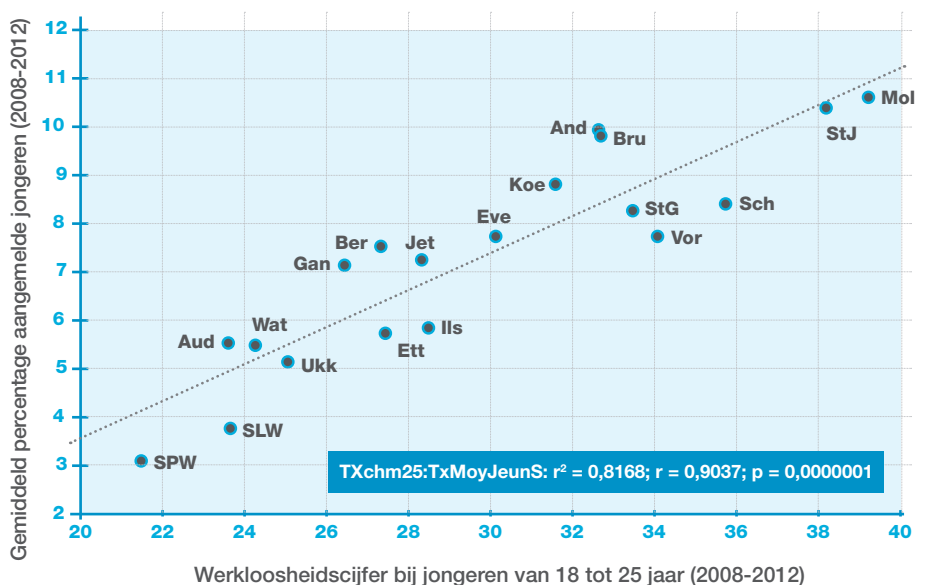

Tabel 2. **Correlatiecoëfficiënten tussen percentages aangemelde jongeren en sociaaleconomische indicatoren**

Afhankelijke variabelen	% aangemelde jongeren 2008-12			Gemiddeld jaarlijks % aangemelde jongeren		
	R	R2	p-level	R	R2	p-level
Onafhankelijke variabelen						
% algemene werkloosheid	0,912	0,821	0,000	0,916	0,839	0,000
% jongerenwerkloosheid	0,897	0,805	0,000	0,904	0,817	0,000
Gemiddeld inkomen	-0,866	0,751	0,000	-0,868	0,754	0,000
LL	0,774	0,6	0,000	0,792	0,627	0,000

Grafiek 1 geeft het verband weer tussen het gemiddeld jaarlijks aanmeldingspercentage en het werkloosheidscijfer bij de jongeren en situeert de respectieve posities in elke gemeente. Zo blijkt duidelijk dat hoe hoger het werkloosheidscijfer van de jongeren in een gemeente is, hoe hoger eveneens het aanmeldingspercentage van jongvolwassenen bij het gerecht is. Dezelfde verhouding kan worden vastgesteld voor de indicatoren gemiddeld inkomen en percentage leefloonbegunstigden, die in zeer vergelijkbare verhoudingen variëren.

Grafiek 1. **Gemiddelde jaarlijkse percentages (2008-2012) aangemelde jongeren en werkloosheidscijfers bij jongeren volgens de gemeenten**

De geregistreeerde delinquentiegraad, zoals hierboven beschouwd, is natuurlijk een zeer ruwe meting, die geen rekening houdt met het feit dat de vermoedelijke daders aangemeld kunnen zijn voor feiten van zeer uiteenlopende aard en ernst, waarvan de ophelderingsgraad eveneens variabel is, en al dan niet regelmatig in aanraking met het gerecht zijn gekomen. Het is dan ook relevant om na te gaan of het in het algemeen waargenomen verband kan worden bevestigd wanneer die verschillende componenten onder de loep worden genomen. Rekening houdend met de beperkingen die eigen zijn aan de statistische registraties, die onderworpen zijn aan de beperkingen van de gecodeerde definities, werden bijgevolg enkele parameters in de analyse ingeput, om vanuit diverse invalshoeken rekening te houden met de “ernst” van de gemelde delinquentie volgens de gemeente van het domicilie. Die parameters hebben enerzijds betrekking op het aantal meldingen per jongere – met andere woorden, de recidive – en anderzijds het type feit waarvoor ze worden aangemeld.

Per gemeente hebben we aldus berekend: (a) het aandeel en percentage jongeren die een enkele keer werden aangemeld in de loop van de vijf jaar en het aandeel jongeren die tien keer en meer werden aangemeld, (b) het aandeel en percentage jongeren die respectievelijk minstens één keer werden aangemeld voor een feit dat omschreven wordt als diefstal met geweld of bedreiging, voor opzettelijke slagen en verwondingen, voor doodslag of poging tot doodslag, voor deelname aan een criminele organisatie, voor diefstal met braak of voor een drugsfeit.

Een eerste stap maakte het mogelijk na te gaan of de significante correlatie tussen het werkloosheidscijfer bij jongeren en het percentage aangemelde jongeren bevestigd wordt voor elke groep jongeren zoals hierboven omschreven door het type feit dat hun doorverwijzing naar het parket verantwoordt. Zoals tabel 3 aantoont, is het verband tussen geregistreeerde delinquentiegraad en werkloosheidscijfer bij de jongeren altijd zeer significant, ongeacht het type misdrijf. Het zwakste, maar toch nog significante verband ($R^2 = 0,30$) wordt vastgesteld wanneer enkel rekening wordt gehouden met de jongeren die minstens één keer voor drugsfeiten werden aangemeld. Als rekening wordt gehouden met de recidive, blijft het vastgestelde verband significant: het verband is immers even significant wanneer rekening wordt gehouden met de jongeren die slechts één keer werden aangemeld in de periode van vijf jaar, of wanneer enkel rekening wordt gehouden met de jongeren die tien keer of meer werden aangemeld in de vijfjarige periode.

Met andere woorden, ongeacht de ernst van de delinquentie – zowel wat de types feiten als de recidive betreft – is er altijd per gemeente een significant verband tussen het meldingspercentage van jongeren (18-25 jaar) bij het parket voor misdrijven en het werkloosheidscijfer bij

jongeren in de gemeente in kwestie. Hoe hoger het werkloosheidscijfer, hoe hoger de aanmeldingsgraad, ongeacht het type misdrijf of de mate van de recidive.

Tabel 3. **Correlaties met de jongerenwerkloosheidsgraad volgens het aantal en het type feiten**

ONAFHANKELIJKE VARIABELE	Jongerenwerkloosheidsgraad		
	R	R2	p-level
Afhankelijke variabelen			
Percentage minstens één keer aangemelde jongeren voor			
diefstal met geweld of bedreiging	0,9	0,81	0,000
opzettelijke slagen en verwondingen	0,82	0,69	0,000
doodslag of poging tot doodslag	0,84	0,7	0,000
deelname aan een criminele organisatie	0,85	0,72	0,000
diefstal met braak, inklimming of valse sleutels	0,89	0,79	0,000
drugs	0,59	0,30	0,008
nooit aangemeld voor diefstal met geweld, slagen of drugs	0,89	0,80	0,000
Percentage aangemelde jongeren			
een enkele keer in 5 jaar	0,86	0,72	0,000
10 keer of meer in 5 jaar	0,82	0,68	0,660

HOE VALT HET VERBAND TUSSEN GEREGISTREERDE DELINQUENTIE EN SOCIAALECONOMISCHE CONTEXT TE VERKLAREN?

Zoals bij elke statistische correlatieanalyse kan men niet zomaar uit een vaststelling van een significant verband een causaal verband afleiden. Het belang van een zuiver causaal verband wordt trouwens in twijfel getrokken door een groot aantal wetenschappers, die de voorkeur geven aan een systemisch perspectief, dat wederzijdse relaties van interafhankelijkheid en interactie verduidelijkt. In dat perspectief is het van belang dat het significante verband betekenis krijgt in een geheel dat werkt als een systeem van coherente dynamische interacties (Loriaux, 1994).

HOE DIENEN DE RESULTATEN TE WORDEN GEÏNTERPRETEERD?

Om de resultaten te verduidelijken, kan men verwijzen naar (1) onderzoeksresultaten die al zeer onderbouwd zijn en het nauwe verband tussen indicatoren van sociaaleconomische spanningen en indicatoren van geregistreerde delinquentie onderstrepen. Een even belangrijke onderzoekstraditie (2) wijst voorts op de nauwe band tussen sociaaleconomische indicatoren en indicatoren voor bestraffing (in het bijzonder gevangenisstraf).

Gelet op de hybride aard van de indicatoren van geregistreeerde delinquentie, die evenzeer verwijzen naar het plegen van de feiten als naar de selectieve doorverwijzing van de daders naar het gerecht, mag de redenering zeker niet eendimensionaal zijn. Zowel de relatie tussen werkloosheid (of economische situatie) en gepleegde delinquentie als tussen werkloosheid (of economische situatie) en doorverwijzing naar het strafrecht moeten worden bekeken om de waargenomen verbanden te begrijpen.

(1) ECONOMISCHE SITUATIE EN NEIGING TOT DELINQUENTIE

Wat het verband tussen delinquentie en economische situatie betreft, wordt in de literatuur doorgaans een dubbel verband tussen criminaliteit en economische conjunctuur gelegd, waarvan de dimensies elkaar kunnen neutraliseren (Lagrange, 2001). Volgens de eerste benadering, die kan worden samengevat met de spreuk « de gelegenheid maakt de dief », zijn in een periode van welvaart meer verbruiksgoederen in omloop en neemt daardoor het aantal doelwitten en kansen toe. De aanhangers van de “gelegenheidstheorie” wijzen erop dat er een verband bestaat tussen toename van welvaart en toename van het aantal misdrijven tegen goederen. De tweede benadering is gebaseerd op de anomietheorie van Durkheim, die verder ontwikkeld werd door Merton. Deze benadering focust niet op de gelegenheden om misdrijven te plegen, maar op de drijfveren om het delinquente pad op te gaan. De theorie gaat ervan uit dat delinquenten doorgaans geen doelen in het leven hebben die echt verschillen van de doelen van burgers die de wet respecteren. De gemeenschappelijke doelen zijn meestal geld en waardering. Wat hen onderscheidt, is de toegang tot de middelen om die doelen te bereiken. De drijfveer voor delinquentie zou dan het verschil zijn tussen de wensen, de beschikbare goederen en de mogelijkheden om de sociaal wenselijke doelen met legale middelen te bereiken. Volgens die redenering zouden de drijfveren om misdrijven te plegen bijgevolg toenemen in een ongunstige economische situatie, bij werkloosheid en bij toenemende sociale ongelijkheden en aldus leiden tot een algemene stijging van de criminaliteit. Omgekeerd zou een gunstige economische conjunctuur de mogelijke frustraties ten gevolge van het verschil tussen de materiële ambities en de legale mogelijkheden om die te verwezenlijken doen afnemen. Die twee benaderingen schuiven dus twee afzonderlijke componenten van het verband tussen economische situatie en delinquentie naar voren, die elkaar tegenspreken op het vlak van de globale gevolgen. Volgens de eerste benadering zou een ongunstige economische conjunctuur de gelegenheden om misdrijven te plegen doen afnemen, maar volgens de tweede benadering zou dat de drijfveren voor delinquentie doen toenemen.

Zoals Hugues Lagrange aantoont in zijn analyse van de relaties tussen de evolutie in de tijd van de criminaliteit en die van de sociaaleconomische

context in Frankrijk, verklaart het fenomeen waarom er tot in de jaren 1970 geen enkel statistisch verband kon worden gelegd tussen de criminaliteits- en werkloosheidscijfers. Dat is echter niet meer het geval in de studies van na 1970, die het bestaan van een dergelijke correlatie onderstrepen. De vaststelling suggereert dat sinds de economische recessie van de jaren 1970 de delinquentie ten gevolge van uitsluiting, “de tweede drijfveer voor delinquentie”, duidelijk meer voorkomt dan de gelegheidsdelinquentie, die zich in de perioden van welvaart ontwikkelt. De auteur wijst op een “formidabele opwekking van frustratie » die bovendien gecombineerd wordt met een explosie van ostentatief consumptiegedrag. Hij beschrijft aldus de dialectiek van de onderliggende frustratie, die leidt tot een zoektocht naar waardering met illegale middelen: « wanneer de problemen zich altijd bij dezelfde voordoen, namelijk degenen die uitgesloten ouders hebben, de mislukkingen op school opstapelen en broers zonder werk hebben, aanvaarden ze niet langer om het spel volgens de regels te spelen (Lagrange, 2001, 87-88). De evolutie van de jeugddelinquentie moet bijgevolg fundamenteel geïnterpreteerd worden in het licht van die sociale breuk. De “verbreking van het burgerpact”, aldus de auteur, “hangt immers nauw af van wat ervaren wordt als een verbreking van het sociaal pact via de concentratie van de werkloosheid en de discriminaties”.

Meer onlangs werd een significant verband aangetoond tussen de cijfers over geregistreerde delinquentie en sociaaleconomische indicatoren, waaronder werkloosheid en een indicator van inkomensongelijkheid, in een context die ons rechtstreeks interesseert, namelijk België, en in het kader van een soortgelijke geografische benadering als de onze, die evenwel veel uitgebreider is, aangezien de studie over alle Belgische gemeenten gaat. De benadering in het onderzoek van Marc Hooghe et al. (2011) verschilt echter van de onze, daar ze gebaseerd is op gepubliceerde politiestatistieken, dus op basis van de rekeneenheid “misdrijf” zonder enige informatie over de dader zelf. De plaats van het misdrijf wordt dus in aanmerking genomen om de relatie tussen de economische indicatoren en de geregistreerde delinquentie te analyseren en niet het domicilie van de verdachte, zoals het geval is in ons onderzoek. Het onderzoek van Hooghe omvat alle gepubliceerde politiestatistieken in de periode 2001-2006 en onderstreept in een analyse volgens de gemeenten een positieve significante relatie tussen werkloosheidsgraad en delinquentiegraad, of het nu gaat om criminaliteit tegen goederen of criminaliteit met geweld (die afzonderlijk geanalyseerd worden). Uit hun omvangrijk onderzoek besluiten de auteurs dat “With regard to public policy, the main conclusion could be that especially unemployment is strongly related to crime rates” (2011, 15). Ze benadrukken evenwel dat ze niet in staat zijn om enige vaststelling te doen over de mechanismen die delinquentie aan werkloosheid koppelen (in tegenstelling tot wat Hugues Lagrange had voorgesteld). Hoe dan ook, de conclusies van Hooghe en de onze bevestigen elkaar en wijzen op een significant verband tussen de twee types indicatoren.

(2) ECONOMISCHE SITUATIE EN NEIGING TOT DOORVERWIJZING NAAR HET STRAFGERECHT

Noch het onderzoek van Hugues Lagrange en nog minder dat van Hooghe houdt (voldoende) rekening met het feit dat de indicatoren van geregistreerde criminaliteit even significant zijn voor een selectieve maatschappelijke reactie als voor de initiële neiging om misdrijven te plegen. Met andere woorden, ze houden geen rekening met de “constructivistische” dimensie – de delinquentiestatistiek is het product van een sociale constructie – die nochtans onvermijdelijk is. Met die dimensie wordt daarentegen wel rekening gehouden en ze staat zelfs centraal in de onderzoekstraditie die zich enerzijds heeft toegelegd op de relatie tussen sociaaleconomische indicatoren en strafrechtelijke interventies en anderzijds conceptuele modellen ontwikkelt om de aard van die relatie te begrijpen. Zonder in detail in te gaan op de daartoe gebruikte concepten, kunnen we de aard van die relatie zeer beknopt samenvatten (Vanneste, 2001, 2013).

Het concept “onveiligheid” staat centraal: hoe groter de economische onveiligheid – die tot uiting komt in indicatoren inzake werkloosheid of sociale ongelijkheid in de recente periode – hoe groter de impact op de onveiligheid rond delinquentie. Zoals socioloog Dario Melossi verduidelijkt: “De indruk dat de criminaliteit toeneemt wordt groter wanneer dat gevoel van malaise heerst” (Melossi, 1994). Hoe groter de economische onveiligheid, hoe groter eveneens de behoefte aan politieke legitimatie. Alles draagt ertoe bij dat de penaliteit die functie uitoefent, want ze heeft immers de vereiste kenmerken. Ze is een van de krachtigste symbolische rituelen in de hele samenleving. Ze verantwoordt en legitimeert zich door een autoritair en ritueel onderscheid te maken tussen het goede en het kwade (Sumner, 1990)¹. Dat proces focust op een fenomeen waarvoor een schuldige kan worden aangewezen en leidt aldus de aandacht af van de onmacht om de diepere oorzaken van het onveiligheidsgevoel aan te pakken.

Die twee factoren – onveiligheid en behoefte aan legitimering – interageren en leiden tot een repressievere maatschappelijke reactie, die bij voorrang wordt uitgeoefend tegen de kwetsbaarste en meest achtergestelde bevolkingsgroepen die het gevoel van een bedreiging het best personifiëren en het makkelijkst als schuldigen kunnen worden aangewezen. Dat proces bevordert aldus dat het strafrecht focust op een sociaal achtergestelde bevolkingsgroep die niet geïntegreerd geraakt op de arbeidsmarkt op een moment waarop het welzijnsbeleid in een minder rooskleurige sociaaleconomische context wordt afgebouwd.

⁸ Zoals Colin Sumner terecht formuleert: “Power thus recharges its moral batteries. This ritual defeat of the Forces of Evil by the Forces of Good must stand as the criminal law’s most important ideological function, in comforting and reassuring the population” (Sumner, 90, 47).

TOT BESLUIT...

Op basis van een initiële onderzoeksdoelstelling, namelijk “indicatoren ontwikkelen” voor de geregistreeerde delinquentie van de jongeren in het BHG, komt een zeer verscheiden realiteit naar voren. De doorverwijzing van jongeren naar het gerecht na een misdrijf verschilt immers sterk volgens de gemeente waar de betrokkene zijn domicilie heeft. Die verschillen verwijzen duidelijk naar de sociaaleconomische kenmerken van de gemeente: hoe hoger de werkloosheidsgraad in een gemeente, hoe meer jongeren verhoudingsgewijs naar het gerecht worden doorverwezen.

De conclusies van ons onderzoek, dat de graad van geregistreeerde delinquentie per gemeente vergelekt met de sociaaleconomische indicatoren, bevestigen onbetwistbaar het bestaan van een zeer significant verband, maar maken het niet mogelijk te preciseren of en in hoeverre die relatie wordt verklaard door (1) een grotere neiging tot delinquentie ten gevolge van uitsluiting in een achtergestelde context of veeleer (2) door een grotere gevoeligheid en proactiviteit vanwege de politie tegenover gedragingen van de bevolkingsgroepen van de meer achtergestelde gemeenten en door een performantere informele behandeling, zonder inschakeling van het gerecht, van de delinquentieproblemen in de gemeenten met een gunstigere sociaaleconomische situatie. Het is eveneens waarschijnlijk dat die twee componenten interageren.

Het artikel strekt ertoe verslag uit te brengen van de cijferresultaten, maar kan de gevolgen van die vaststellingen niet grondiger analyseren. Het is evenwel duidelijk dat de vaststellingen ongetwijfeld aanzetten tot een grondigere reflectie over de middelen die ingezet worden om rekening te houden met de sociaaleconomische component bij de uitvoering van het strafrechtelijk beleid en in het bijzonder in de interacties met het welzijnsbeleid. Wat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreft, worden de sociale tegenstellingen, vooral die welke de Brusselse jongeren treffen, regelmatig onderstreept in de wetenschappelijke literatuur (Rea & al, 2009 ; Sacco & al. 2016). De sociale barometer van de situatie van de Brusselaars 2016 benadrukt de zeer precare situatie van de jongvolwassenen, met grote verschillen tussen de gemeenten (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2016). Dat onderstreept de noodzaak van een systemische benadering, die rekening houdt met verschillende uitdagingen op het vlak van onderwijs, toegang tot de arbeidsmarkt, stedelijk beleid en sociale gemengdheid (Lenel, 2013) of nog discriminatie in al haar vormen. Er is dus zeker geen gebrek aan denksporen voor een betere onderlinge afstemming tussen het strafrechtelijk beleid en het welzijnsbeleid in Brussel.

BIBLIOGRAFIE

Aebi Marcelo F., Jaquier Véronique, 2008, Les sondages de délinquance autoreportée: origines, fiabilité et validité, *Déviance et Société*, 2/2008, Vol. 32, 205-227.

Hooghe Marc, Vanhoutte Bram, Hardyns Wim, Bircan Tuba, 2011. Unemployment, inequality, poverty and crime. Spatial distribution patterns of criminal acts in Belgium, *British Journal of Criminology*, 2011-51 (1), 1-20.

Lagrange, Hugues, 2001a. Crime et conjoncture socio-économique, in *Revue française de sociologie*, 42-1, 5779.

Lagrange Hugues, 2001b. De l'affrontement à l'esquive. *Violences, délinquances et usages de drogues*, Paris, Syros.

Lenel Emmanuelle, 2013. Sociale gemengdheid in de openbare stedelijke ontwikkeling te Brussel. Project of politiek taalgebruik ?, *Brussels Studies*, nr. 65, <http://www.brusselsstudies.be>

Loriaux Michel, Des causes au système : la causalité en cause, 1994. Franck, R. (éd.), *Faut-il chercher une causes aux raisons ? L'explication causale dans les sciences humaines*, Paris : Vrin, 41-86.

Mahieu Valentine, Ravier Isabelle, Vanneste Charlotte, 2015. *Naar een beeld van de gegevens aangaande geregistreeerde jeugddelinquentie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Onderzoek in opdracht van het Brussels Observatorium voor Preventie en Veiligheid, Collectie van onderzoeksrapporten en onderzoeksnota's, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC), nr. 40, Brussel, juni 2015.

Mahieu Valentine, Ravier Isabelle, Vanneste Charlotte, 2016. Vers une image chiffrée de la délinquance enregistrée des jeunes en Région de Bruxelles-Capitale, *Revue de droit pénal et de criminologie*, 119-132.

- Melossi Dario, 1994. Effets des circonstances économiques sur le système de justice pénale, *Crime et économie*, 11ème Congrès criminologique, Conseil de l'Europe, Recherche criminologique, vol. XXXII, 79-104.
- Observatorium voor gezondheid en welzijn van het Brussel-hoofdstad, 2016, *Sociale barometer. Brussels armoederapport - 2016*, Brussel, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. http://www.observatbru.be/documents/graphics/rapport-pauvrete/welzijnsbarometer_2016_tma-prot.pdf
- Rea Andrea, Nagels Carla, Christiaens Jenneke, 2009. Brussels jongeren : sociale ongelijkheid en culturele diversiteit. Staten-Generaal van Brussel. Synthesenota nr. 9, *Brussels Studies*, februari 2009, <http://www.brusselsstudies.be>
- Robert Philippe, Zauberman Renée, 2011. *Mesurer la délinquance*, Paris : Presses de Sciences Po.
- Sacco Muriel, Smits Wendy, Kavadias Dimo, Spruyt Bram, d'Andri-mont Caroline, 2016. De Brusselse jeugd: tussen diversiteit en kwetsbaarheid. BSI Synthesenota *Brussels Studies*, nr. 98, april 2016, <http://www.brusselsstudies.be>
- Sumner Colin, 1990. *Censure, Politics and Criminal Justice*, Philadelphia: Open University Press.
- Vanneste Charlotte, 2001. *Les chiffres des prisons. Des logiques économiques à leur traduction pénale*. Paris : L'Harmattan.
- Vanneste Charlotte, 2013. Pénalité et inégalité : nouvelles actualité des rapports entre pénalité et économie. L'exemple de la Belgique. In Kuhn André & al., *Criminologie, politique criminelle et droit pénal dans une perspective internationale*. Mélanges en l'honneur de Martin Killias, Bern : Stämpfli, pp. 689-710.
- Vanneste Charlotte, 2015. Modèles de justice pénale et agression sexuelle en Europe occidentale: une analyse en termes d'économie politique de la pénalité, *Revue de la Faculté de Droit de l'Université de Liège*, 2015/3, 521537.